

lizačních okruhů není možný? Jak si má ale sociologie poradit se studiem sociálních důsledků globálních procesů, které jsou již svou povahou univerzální? Bude, resp. má být dorozumivacím prostředkem mezinárodní sociologie jediný jazyk, totiž angličtina, nebo je nutné zasazovat se o mnohojazyčnou komunikaci ve více světových jazycích? Znamená preference angličtiny diskriminaci jinojazyčných sociologů, nebo jim naopak umožňuje podílet se na společném poznatkovém bohatství? Je vůbec prakticky možné provozovat mezinárodní sociologii ve více jazycích, aniž by se rozpadla do izolovaných jazykových okruhů? Tyto problémy se v Montrealu pochopitelně nevyřešily, i když z více úst k nim jednoznačná stanoviska vyslovena byla.

Nepočtená skupina českých účastníků kongresu sestávala z Věry Majerové (Česká zemědělská univerzita), Jiřího Buriánka a Richarda Růžičky (oba Filozofická fakulta UK), Michala Illnera (Sociologický ústav AV ČR) a Jiřího Musila (Středoevropská univerzita). Masarykova česká sociologická společnost využila nabídky organizátorů kongresu a uspořádala samostatné zasedání na téma *Česká sociologie dříve a nyní*, spojené s výstavkou publikací a poskytováním informací o českých sociologických pracovištích. J. Musil přednesl referát *Sto let české sociologie – pohled do minulosti*, M. Illner hovořil na téma *Česká sociologie ve víru postkomunistické transfor-*

mace, V. Majerová na téma *Česká sociologie k přeměnám zemědělství a venkova*. Asi desítku účastníků tohoto zasedání jevila živý zájem a horlivě diskutovala.

Proběhly také volby do řídicích orgánů Mezinárodní sociologické asociace. Jejím novým prezidentem byl zvolen dosavadní místopředseda, italský sociolog Alberto Martinelli, členem výkonného výboru se jako jediný z bývalých komunistických zemí stal profesor krakovské univerzity Piotr Sztompka. Bylo také stanoveno místo příštího kongresu ISA, kterým bude v roce 2002 australské Brisbane.

Montreal, jedno z „nejevropštějších“ měst severní Ameriky, vytvořil pro kongres přátelské a příjemné prostředí. Výtečně organizované setkání se těšilo zřejmě podpoře oficiálních míst provincie Québec a z úst místních politiků představitelů, kteří přišli účastníky pozdravit, bylo možné slyšet četné náznaky, že myšlenka na osamostatnění provincie není zdaleka mrtvá. Několik tisíc přítomných sociologů se celkem pohodlně vešlo do montrealského kongresového paláce a prostor nedaleké univerzity. Onen příznačný stres, jaký bývá obvykle spojen s podobnými obřidy kongresy a často odrazuje od účasti, tu téměř nebyl cítit. Někteří pamětníci považují montrealský kongres za nejúspěšnější z posledních světových setkání této organizace.

Michal Illner

Otázky globalizace na XIV. světovém kongresu sociologie

Montreal, červenec 1998

I když otázky globalizace nebyly hlavním tématem kongresu, o globalizaci se na kongresu diskutovalo v řadě sympozií a zasedání výzkumných výborů ISA. Jedno z *ad hoc* zasedání se přímo otázkou globalizace zabývalo. Kromě toho se téma integrace národních společností do větších celků vracelo i v jednáních plenárních, zejména v závěrečném panelu, který byl věnován budoucnosti sociologie a sociálních věd v 21. století.

K nejzajímavějším jednáním nepochybně patřilo *ad hoc* zasedání 05, kterému předsedal Volker Bornschieer z Curychu a Christopher

Chase-Dunn ze Spojených států. John Markoff věnoval svou přednášku globalizaci a budoucnosti demokracie. Ke konci 20. století dochází k přeskupení moci, a to vede k novým formám politické akce. Především se přenáší celá řada rozhodovacích procesů z národních států na nadnárodní instituce. Některé jsou formálně ustaveny, jiné nikoliv. Z hlediska klasické teorie demokracie se vynořuje velmi ostře problém zodpovědnosti národních vlád vůči občanům a kromě toho je zřejmé, že organizační formy strategie a taktiky, které byly používány různými sociálními hnutími – tak důležitými v procesu demokratizace států – se velmi těžce mohou uplatňovat v nadnárodní sféře.

Velmi složitou analýzu o vztahu mezi globalizací, obchodem a politickými konflikty

prezentovali Michael V. Nicholson a Christian S. Gleditsch. Jako kdyby se vracelo staré spencerovské téma o roli obchodu a obchodníků v politických procesech moderního kapitalismu.

Roland Robertson z Univerzity v Pittsburghu se zabýval významem pojmu globalizace a zdůraznil jeho mnohorozměrnost. V dnešní době převládá především jeho ekonomické a neoliberální chápání. Podle Robertsona však toto úzce ekonomické pojetí globalizace nelze přijmout. Má také významy kulturní a sociální. Rozboru významu pojmu globalizace se věnoval uceleně rovněž Leslie Sklair z London School of Economics. Sklair tvrdí, že existují čtyři soutěžící koncepce tohoto pojmu. Bud' je chápán jako formování (1) světových systémů, (2) globální kultury, (3) globální společnosti anebo (4) kapitalistického globálního systému. Veliké nejasnosti panují při rozlišování pojmu globální a mezinárodní, případně nadnárodní. Sklair to ilustroval na příkladu přeměny multinacionálních korporací na globální nadnárodní korporace.

Bulharský sociolog Nikolaj B. Genov se ve svém příspěvku zabýval malými společnostmi v globalizačních procesech. Hovořil v této souvislosti o „The New Melting Pot“. Svízelná je zejména situace malých společností v periferních polohách a procházejících společenskou transformací. Měl tím zřejmě na mysli řadu postkomunistických zemí.

Pozoruhodný byl příspěvek Volkera Bornschiera, který se zamýšlel nad otázkou životnosti globální tržní společnosti. Bornschier byl jeden z mála referujících, u kterého nepřevládá kritický postoj ke globalizaci. Je to zřejmě dáno tím, že jde o sociálně liberálně orientovaného ekonomického sociologa. Nicméně i on upozornil na dva hlavní deficity liberální koncepce globální společnosti. Prvním je neschopnost liberální ekonomie řešit uspokojivě otázky prostředí a druhým je problém sociální spravedlnosti. Jakékoliv budoucí liberální řešení světové integrace se musí s těmito dvěma nedostatky vyrovnat. John Hartman rozdával zajímavý příspěvek o sblížování a rozlišování ekonomik v dnešním světě.

Další příspěvky se zabývaly tím, jak teorie globalizace vyřazuje starší názory na sociální změnu (Giovanni Arrighi), jak globalizace

působí na násilné konflikty (R. Gissinger a N. Gleditsch) a konečně, ucelený pohled na globalizaci prezentoval známý britský sociolog John Urry. Jádrem jeho příspěvku byla analýza toho, jak globalizace transformuje konvenční názory na občanství. Urry je přesvědčen, že vzniká víceúrovňové občanství, a zdařilo se mu poukázat na některé zajímavé důsledky takto nově chápáného občanství v globálních společnostech.

Mezi cenné dokumenty, které byly distribuovány, patřila práce o dlouhodobých trendech globalizace mezi rokem 1800 až 2000. Autory této práce byl Chase-Dunn, Kavano a Nikitin.

Druhou velkou skupinou, která se zabývala globalizací, byla tematická skupina 06, která zkoumala teorii vztahu mezi globálním a lokálním. Jejimi účastníky byli autoři, které i u nás dobře známe. Na prvním místě je zapotřebí uvést Zdravko Mlinára z Univerzity v Ljublaně, dále pak Johna Urryho, Martina Albrowa a kromě toho byli poskytnuty pozoruhodné příspěvky Krzysztofa Ostrowského a Henry Teune z Pensylvánské univerzity. Tito autoři, kteří přistupují tradičně k sociologickým otázkám z pozice sociální ekologie, se zaměřili na vztahy mezi regiony a světovým systémem. Mary Josephine Huth z Daytonu se zabývala reakcí měst na globalizaci ke konci našeho století.

Mimořádnou pozornost vzbudilo zasedání výzkumného výboru „Ekonomie a společnost“, věnované srovnávání světových systémů. Na tomto zasedání promluvil Andre Gunder Frank z univerzity v Torontu, který je znám svými provokativními názory na vývoj světového systému. Jde o autora neomarxistické orientace, navazujícího kriticky na Immanuela Wallersteina, tvůrce konceptu světového systému. Gunder Frank ve svém příspěvku v Montrealu konstatoval, že dosavadní koncepce světového systému centrováného na Evropu, případně na to, co se označuje pojmem západní svět, je neadekvátní. Světový systém existoval před jeho západní formou a Wallersteinova koncepce vycházející z rozvoje západního kapitalismu postupně vtahujícího jednotlivé části světa do svého rámce, je jenom koncepcí interpretující poměrně krátké období evropského novověku. Před tímto evropským „světovým systémem“ existovaly jiné systémy vzájemné výměny